

Michał Najman

ORCID: 0000-0001-8207-8458

Uniwersytet Łódzki

Prawne aspekty znaczenia badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy osobom cierpiącym na choroby objawiające się utratą świadomości

Streszczenie

Posiadanie własnego środka transportu jeszcze dekadę temu stanowiło symbol zamożności i prestiżu. Współcześnie zmotoryzowanie jest niezbędne dla funkcjonowania znacznej części społeczeństwa. Zwiększa to komfort życia oraz możliwości zarobkowe. Ustawodawca, mając na względzie istotność posiadania własnego pojazdu, zezwala na jego prowadzenie również osobom z zaburzeniami psychicznymi.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na rażącą rozbieżność pomiędzy znaczeniem badań lekarskich, ze szczególnym uwzględnieniem kandydatów na kierowców, u których występują choroby objawiające się utratą świadomości, a społecznym postrzeganiem ich znaczenia.

W artykule przedstawiona została procedura wydania prawa jazdy, ze szczególnym uwzględnieniem roli lekarzy w tym postępowaniu.

Całość wieńczę postulaty *de lege ferenda*, wskazujące możliwe środki, jakie mogłyby przyczynić się poprawie istniejącego stanu prawnego.

Słowa kluczowe: prawo jazdy, badania lekarskie, zaburzenia psychiczne.

1. Uwagi wprowadzające

Postęp technologiczny i społeczny przyczyniają się do zmiany sposobu życia i wymuszają używanie coraz to nowych rozwiązań technicznych w życiu codziennym. Jednym z nich jest samochód osobowy. Zmotoryzowanie we współczesnym świecie daje więcej sposobności zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej. Przyczynia się do wzrostu komfortu życia, a także zwiększa możliwości zarobkowe. Brak własnego środka transportu sprzyja z kolei wykluczeniu społecznemu. Powoduje to presję społeczną do posiadania samochodu, do używania którego warunkiem koniecznym jest wyrobienie odpowiedniego dokumentu, jakim jest prawo jazdy.

Mając świadomość doniosłości prawa jazdy, jak również niezależności i samodzielności, jaką jego posiadanie daje, ustawodawca dopuszcza jego wydawanie również, pod określonymi prawnie obostrzeniami, dla osób z zaburzeniami psychicznymi¹. Powstaje jednak pytanie o skutki prawne za spowodowanie wypadku przez kierowcę będącego osobą cierpiącą na zaburzenia psychiczne, który to wypadek był skutkiem ataku choroby w chwili wypadku. Przy braku świadomości kierującego wyłączony zostaje przecież jego czyn, co wyłącza odpowiedzialność karną z art. 173 i nast. k.k. W przedmiocie odpowiedzialności cywilnej możliwe są z kolei dwie sytuacje – zderzenia z innym pojazdem oraz najechania na inny pojazd lub uczestnika ruchu². W przypadku tych ostatnich posiadacz pojazdu mechanicznego wprawianego w ruch za pomocą sił przyrody odpowiada na zasadzie ryzyka, jednakże odnośnie

¹ W doktrynie istnieje spór co do wskazania różnic pomiędzy zaburzeniami psychicznymi a neurologicznymi (A. David, T. Nicholson, *Are neurological and psychiatric disorders different?*, „British Journal of Psychiatry” 2015, nr 207 (5), s. 373-374). Co więcej, ostatnie badania wskazują, że choroby psychiczne mają podłoże neurologiczne (M. Baker, R. Kale, M. Menken, *The wall between neurology and psychiatry. Advances in neuroscience indicate it's time to tear it down*, „British Medical Journal” 2002, nr 324 (7352), s.1468-1469). Z kolei objawy chorób neurologicznych mają charakter psychiczny (Ł. Świącicki, D. Gorostiza, *Przejawy zaburzeń psychicznych występujące w przebiegu chorób neurologicznych*, „Neurologia po Dyplomie” 2018, nr 5, <https://podyplopie.pl/neurologia/31148,przejawy-zaburzen-psychicznych-wystepujace-w-przebiegu-chorob-neurologicznych> [dostęp: 30.07.2023]). Wątpliwości co do rozdziału zaburzeń psychicznych i neurologicznych wynikają również z załącznika nr 6 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 5 grudnia 2022 r. w sprawie badań lekarskich osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami i kierowców (Dz. U. poz. 2503), dalej jako „Rozporządzenie”, którego ust. 4 stanowi, że w przypadku wystąpienia innej utraty świadomości, zaburzenia świadomości lub napadowych zaburzeń ruchowych o symptomatologii padaczkowej u osoby ubiegającej się o wydanie prawa jazdy lub posiadającej prawo jazdy konieczne jest dokonanie oceny z uwzględnieniem ryzyka ponownego wystąpienia tych zaburzeń podczas kierowania pojazdami. Z powyższych względów na potrzeby niniejszego opracowania przyjmuje się, że pod stosowanym pojęciem „chorób (zaburzeń) psychicznych” rozumie się choroby o podłożu psychicznym, jak i choroby neurologiczne charakteryzujące się występowaniem objawów psychicznych, takich jak utrata świadomości lub zaburzenie świadomości. Pominięte zostały jednak zaburzenia określone w ICD-10 pod numerami statystycznymi F.10-F.19, w tym zaburzeń związanych z uzależnieniem od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych (*Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. Rewizja dziesiąta*, t. I, Wydanie 2008, <https://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/icd10/pdf/ICD10TomI.pdf> [dostęp: 30.07.2023]).

² Szerzej: Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 listopada 2019 r., (sygn. I ACa 116/19), LEX nr 2780966; G. Bieniek, *Cywilnoprawna problematyka ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych na tle nowych uregulowań*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 5, s. 38.

do zderzenia kierujący odpowiada na zasadzie winy (art. 436 § 2 k.c.). Mając jednak na względzie treść art. 425 § 1 k.c., zgodnie z którym osoba, która z jakichkolwiek powodów znajduje się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, nie jest odpowiedzialna za szkodę w tym stanie wyrządzoną. Co więcej, wobec osoby naruszającej zasady ruchu drogowego na skutek zaburzeń psychicznych nie można orzec środka zatrzymania prawa jazdy, cofnięcia prawa jazdy, ani też orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów (wyłączenie czynu), chyba że uprawniony lekarz po ponownym przeprowadzeniu badań stwierdzi istnienie przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem³. Uwidacznia to problematyczność określenia odpowiedzialności osoby cierpiącej na zaburzenia psychiczne za spowodowanie wypadku. Powyższe rodzić mogą uzasadnione wątpliwości co do rzetelności obecnego stanu prawnego oraz powodować poczucie naruszenia zasady sprawiedliwości. Poszkodowanie nie tylko nie mogą domagać się pociągnięcia omawianego sprawcy wypadku do odpowiedzialności karnej, lecz również narażeni są na szkody, których naprawienia nie zawsze są władni dochodzić. Pokazuje to jak kluczowa jest rola badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy⁴. Mimo tego, brak świadomości społecznej co do istotności tych badań jest niepokojąco wysoki. Instytucja ta została wypaczona do tego stopnia, że badań tych nawet sami je przeprowadzający nie traktują z należytą rozważą. Warto zatem zbadać z czego wynika rażące powszechne lekceważenia w stosunku do badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy, jak również podjęcia próby wskazania możliwych środków mogących przyczynić się do zmiany obecnego stanu.

2. Obowiązek badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy

Stosownie do art. 3 u.k.p. kierującym pojazdem może być osoba, która osiągnęła wymagany wiek⁵ i jest sprawna pod względem fizycznym i psychicznym oraz spełnia jeden z następujących warunków: 1) posiada umiejętność kierowania pojazdem w sposób niezagrażający bezpieczeństwu, nieutrudniający ruchu

³ Art. 103 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (dalej jako „u.k.p.”) (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 622 ze zm.).

⁴ Por. Wyrok Sądu Rejonowego w Toruniu z 4 czerwca 2020 r., (sygn. II K 460/19), LEX nr 3069273.

⁵ Szerzej: art. 8-9 u.k.p.

drogowego i nienarządzający kogokolwiek na szkodę oraz odpowiedni dokument stwierdzający posiadanie uprawnienia do kierowania pojazdem; 2) odbywa w ramach szkolenia naukę jazdy; 3) zdaje egzamin państwowy. Dokumentem stwierdzającym posiadanie uprawnienia do kierowania motocyklem, pojazdem silnikowym lub zespołem pojazdów składającym się z pojazdu silnikowego i przyczepy lub naczepy jest wydane w kraju prawo jazdy (art. 4 ust. 1 pkt 1 lit a u.k.p.)⁶. Prawo jazdy jest wydawane przez starostę, w drodze decyzji administracyjnej, na wniosek osoby zainteresowanej, za opłatą (art. 10 ust. 1 u.k.p.). Jedną z przesłanek wydania pozytywnej decyzji administracyjnej o wydaniu wnioskodawcy prawa jazdy jest uzyskanie przez wnioskodawcę orzeczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem.

Badanie lekarskie przeprowadza uprawniony lekarz posiadający prawo wykonywania zawodu lekarza z co najmniej pięcioletnim stażem w zawodzie lekarza oraz posiadający specjalizację w zakresie medycyny transportu lub medycyny pracy albo inną specjalizację i dodatkowe szkolenie⁷, a także, który nie był skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych lub przestępstwo przeciwko wiarygodności dokumentów i wpisany jest do ewidencji uprawnionych lekarzy.

Zgodnie z art. 78 u.k.p. osoba podlegająca badaniu lekarskiemu jest obowiązana wypełnić oświadczenie, w formie ankiety, dotyczące stanu zdrowia, pod rygorem odpowiedzialności karnej wynikającej z art. 233 Kodeksu karnego. Oświadczenie stanowi załącznik nr 1 do Rozporządzenia. Odnośnie zaburzeń psychicznych oświadczenie zawarte jest w pkt. 3.22, zgodnie z którym badany oświadcza, czy kiedykolwiek wystąpiły lub stwierdzono u niego choroby psychiczne, depresje lub zaburzenia nerwicowe lub został o nich poinformowany przez lekarza. Z kolei pkt. 3.16 odnosi się do innych zaburzeń neurologicznych. Lekarz przeprowadzający badania nie ma dostępu do dokumentacji medycznej badanego⁸.

⁶ Rozważania skupione są jedynie wokół prawa jazdy określonego w art. 4 ust. 1 pkt 1 lit a u.k.p., tj. prawem jazdy kategorii B. Pominięte zostały procedury szczególne związane z uzyskaniem innych kategorii prawa jazdy, prawa jazdy międzynarodowego oraz pozwolenia wojskowego.

⁷ Szerzej: § 12 „Rozporządzenie”.

⁸ H. Rubaszewska, *Ochrona danych osobowych w indywidualnej praktyce lekarskiej – na co zwracać uwagę*, „Via Medica” 2019, t. 4, 5-6, s. 247-248.

3. Szczegółowe warunki badania

Stosownie do § 4 ust. 1 Rozporządzenia w ramach badania lekarskiego uprawniony lekarz dokonuje oceny stanu zdrowia osoby badanej w celu stwierdzenia istnienia lub braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami w zakresie: 1) narządu wzroku; 2) narządu słuchu; 3) układu ruchu; 4) układu sercowo-naczyniowego i układu oddechowego; 5) układu nerwowego, w tym padaczki; 6) obturacyjnego bezdechu podczas snu; 7) czynności nerek; 8) cukrzycy, przy uwzględnieniu wyników badania poziomu glikemii; 9) stanu psychicznego; 10) objawów wskazujących na uzależnienie od alkoholu lub na jego nadużywanie; 11) objawów wskazujących na uzależnienie od środków działających podobnie do alkoholu lub na ich nadużywanie; 12) stosowania produktów leczniczych mogących mieć wpływ na zdolność do kierowania pojazdami; 13) innych poważnych zaburzeń stanu zdrowia, które mogą stanowić zagrożenie podczas kierowania pojazdami.

Szczegółowe warunki badania lekarskiego w zakresie badań stanu psychicznego określone zostały w ust. 3 załącznika nr 4 do Rozporządzenia. Stosownie do wskazanego przepisu, oceniając stan zdrowia osoby badanej w zakresie stanu psychicznego, uwzględnia się: 1) poważne zaburzenia psychiczne wrodzone lub spowodowane chorobą, urazem lub operacją neurochirurgiczną; 2) poważny niedorozwój umysłowy; 3) poważne zaburzenia zachowania spowodowane wiekiem lub zaburzenia osobowości mające negatywny wpływ na ocenę sytuacji, zachowanie lub zdolności adaptacyjne. Stosownie do ust. 4 załącznika nr 4 do Rozporządzenia w przypadku stwierdzenia u osoby badanej zaburzeń, o których mowa w ust. 3, można orzec brak przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami, jeżeli wskazuje na to opinia lekarza specjalisty w dziedzinie psychiatrii lub psychologa, a osoba ta poddaje się regularnym kontrolnym badaniom lekarskim, właściwym dla każdego przypadku.

Warunki badania lekarskiego w zakresie badań układu nerwowego, w tym padaczki, określone zostały w ust. 2-5 załącznika nr 6 do Rozporządzenia, zgodnie z którymi w zakresie układu nerwowego uwzględnia się choroby obwodowego i ośrodkowego układu nerwowego oraz zaburzenia neurologiczne związane z interwencją chirurgiczną skutkującą uszkodzeniem ośrodkowego lub obwodowego układu nerwowego, w zależności od skutków czynnościowych (zaburzeń świadomości, zaburzeń czucia, zaburzeń motorycznych, zaburzeń postawy ciała,

zaburzeń równowagi i koordynacji ruchowej, dysfunkcji percepcji wzrokowej i słuchowej). W przypadku schorzeń neurologicznych może być wymagana opinia lekarza specjalisty w dziedzinie neurologii; w przypadku padaczki opinia tego lekarza jest konieczna. W przypadku wystąpienia innej utraty świadomości, zaburzenia świadomości lub napadowych zaburzeń ruchowych o symptomatologii padaczkowej u osoby ubiegającej się o wydanie prawa jazdy lub posiadającej prawo jazdy konieczne jest dokonanie oceny z uwzględnieniem ryzyka ponownego wystąpienia tych zaburzeń podczas kierowania pojazdami. Lekarz specjalista w dziedzinie neurologii określa wymagania dotyczące dalszej obserwacji lekarskiej oraz może wskazać okres, w którym osoba posiadająca prawo jazdy nie może kierować pojazdami. Zdolność do kierowania pojazdami osoby ubiegającej się o wydanie prawa jazdy albo posiadającej prawo jazdy, u której stwierdzono strukturalną zmianę śródmózgową lub śródczaszkową, podlega ocenie indywidualnej przez lekarza specjalistę w dziedzinie neurologii. Lekarz ten może określić wymagania dotyczące dalszej obserwacji lekarskiej oraz wskazać okres, w którym osoba posiadająca prawo jazdy nie może kierować pojazdami.

Rekapitulując powyższe, wskazać należy, że orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem wydawane jest przez uprawnionego lekarza, o którym mowa w art. 77 u.k.p. W przypadkach występowania u osoby badanej poważnego zaburzenia psychicznego wrodzonego lub spowodowanego chorobą, urazem lub operacją neurochirurgiczną lub poważnego niedorozwoju umysłowego lub poważnego zaburzenia zachowania spowodowanego wiekiem lub zaburzeń osobowości mających negatywny wpływ na ocenę sytuacji, zachowanie lub zdolności adaptacyjne uprawniony lekarz zobowiązany jest wydać orzeczenie o istnieniu przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem. Wynika to z ust. 4 załącznika do Rozporządzenia, zgodnie z którym o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem fakultatywnie orzeka się jedynie wówczas, gdy sporządzona została opinia lekarza specjalisty w dziedzinie psychiatrii lub psychologa wskazująca na brak takich przeciwwskazań, a osoba ta poddaje się regularnym kontrolnym badaniom lekarskim, właściwym dla każdego przypadku. Należy mieć jednak na względzie, że wskazanie przez uprawnionego lekarza czy zaburzenie jest poważne ma charakter uznaniowy. To lekarz w oparciu o posiadane informacje specjalne oraz

doświadczenie zawodowe orzeka, czy dane zaburzenie u badanego występuje i w jakim stopniu zaawansowania. Nawet przy uznaniu, że występujące zaburzenie występuje, lecz nie jest ono poważne lekarz władny jest do wydania orzeczenia o istnieniu braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdem. Uprawniony lekarz może skierować osobę badaną na konsultację do lekarza posiadającego specjalizację w określonej dziedzinie medycyny lub do psychologa albo zlecić przeprowadzenie pomocniczych badań diagnostycznych w celu oceny schorzenia lub stopnia zaawansowania objawów chorobowych. Jednak w „Informacji o wynikach kontroli NIK z 2014 roku” ustalono, że na 2480 uprawnionych lekarzy wpisanych do ewidencji w czterech skontrolowanych województwach, skontrolowano jedynie 305 (12,3%), przy czym aż w 130 przypadkach stwierdzono nieprawidłowości. Nieprawidłowości dotyczyły braku dokumentacji potwierdzającej przeprowadzenie wszystkich wymaganych badań, a w szczególności dotyczących stanu narządu słuchu, równowagi i wzroku, braku wyników wymaganych konsultacji specjalistycznych, kopii wydanych orzeczeń oraz uzasadnienia w kartach badania⁹.

4. Wydawanie prawa jazdy na skutek decyzji o skierowaniu na badania

Odmienną kwestią jest z kolei wydawanie prawa jazdy na skutek jego cofnięcia oraz przeprowadzanie badań kontrolnych na skutek wydania przez uprawniony organ decyzji o skierowaniu osoby uprawnionej do kierowania pojazdem na badania lekarskie ze względu na uzasadnione zastrzeżenia co do stanu zdrowia (art. 99 ust. 1 pkt 2 lit. b u.k.p.). W judykaturze istnieje utrwalone stanowisko, podkreślające, że organ może wezwać kierowcę do poddania się weryfikacji jego stanu zdrowia, o ile zaistnieją uzasadnione i poważne zastrzeżenia w tym zakresie¹⁰. Skierowanie na badania musi być powiązane z dużym prawdopodobieństwem,

⁹ *Informacja o wynikach kontroli NIK. Nadawanie uprawnień do kierowania pojazdami, kIN-4101-04-00/2014, Nr ewid. 149/2015/p/14/033/KIN*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9633,vp,11884.pdf> [dostęp: 30.07.2023].

¹⁰ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 30 listopada 2017 r. w sprawie II SA/Gl 819/17, LEX nr 2418529; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 3 września 2020 r., sygn. akt III SA/Gd 271/20, LEX nr 3054561.

że dana osoba nie może ze względu na stan zdrowia kierować pojazdem w ruchu. Jak wynika z wystąpienia pokontrolnego NIK z 2020 roku (LOL.410.011.04.2020)¹¹, jak również cytowanej już „Informacji o wynikach kontroli z 2014 roku¹²” badania lekarskie przeprowadzone na skutek zgłoszenia przez lekarza o istnieniu uzasadnionych przyczyn co do stanu zdrowia posiadających prawo jazdy uprawniony organ nie wydawał niezwłocznie decyzji o skierowaniu kierowcy na badania lekarskie, a w prawie połowie przypadków postępowania zostały umorzone ze względu na brak braki formalne zgłoszeń lekarzy. Jak wskazują jednak wyniki badań przeprowadzonych przez R. Turbańską w latach 2004-2010 w przypadku badań kierowców, którzy ubiegali się o przywrócenie uprawnień do kierowania pojazdem cofniętego ze względu na stan zdrowia oraz skierowanych decyzją starosty z powodu informacji o zastrzeżeniach w stanie zdrowia lub zawiadomienia organów orzekających o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy, był największy odsetek orzeczeń negatywnych¹³.

Na marginesie wskazać należy, że w obecnym stanie prawnym nie istnieje obligatoryjny obowiązek zgłoszenia przez lekarza, w tym lekarza specjalistę, wystąpienia u osoby posiadającej prawo jazdy choroby psychicznej lub neurologicznej. Stosownie do art. 40 ust. 2 pkt. 3 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry¹⁴ lekarz podejmuje decyzję, w tym względnie indywidualnie, na podstawie całokształtu okoliczności dotyczących pacjenta, jakie są mu znane.

¹¹ *Wystąpienie Pokontrolne NIK. P/20/030 Eliminowanie z ruchu drogowego kierujących pojazdami pod wpływem alkoholu lub środków odurzających*, [on-line] https://www.nik.gov.pl/kontrolne/wyniki-kontroli-nik/pobierz,lol~p_20_030_202101271556541611759414~id3~01,typ,kj.pdf [dostęp: 30.07.2023].

¹² *Informacja o wynikach kontroli NIK. Nadawanie uprawnień do kierowania pojazdami, kIN-4101-04-00/2014, Nr ewid. 149/2015/p/14/033/KIN*, [online], <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9633,vp,11884.pdf> [dostęp: 30.07.2023].

¹³ R. Turbańska, *Determinanty zdrowotne zdolności osób do prowadzenia pojazdów silnikowych w ruchu drogowym* (rozprawa doktorska), Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu Wydział Nauk o Zdrowiu, Poznań 2015, <https://www.wbc.poznan.pl/Content/383012/index.pdf> [dostęp: 30.07.2023], s. 24.

¹⁴ T.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 464 – dalej jako „l.l.d.”.

5. Znaczenie badań lekarskich w postępowaniu o wydanie prawa jazdy

Badania lekarskie przy wydawaniu prawa jazdy stanowią odrębną część postępowania administracyjnego i nie podlegają one kontroli merytorycznej przez organ wydający prawo jazdy¹⁵. W przedmiocie badań stanu psychicznego (i neurologicznego) uzupełnienie badania poprzez przedłożenie przez badanego dokumentacji medycznej od specjalisty (psychiatry, neurologa lub psychologa) wymagane jest jedynie w poważnych przypadkach (ust 4 załącznika nr 4 do Rozporządzenia), w tym obowiązkowo w przypadku padaczki (ust. 3 *in fine* załącznika nr 4 do Rozporządzenia).

Posiadanie orzeczenia o braku przeciwwskazań do kierowania pojazdem jest obligatoryjną przesłanką wydania decyzji o wydaniu prawa jazdy. Badania lekarskie w postępowaniu o wydanie prawa jazdy stanowią jego integralną część. Stanowią one gwarant bezpieczeństwa dla uczestników ruchu drogowego. Konstytuują one bowiem, że przyszły kierowca nie cierpi na schorzenia mogące być przyczyną wypadku podczas kierowania pojazdem. Rola lekarza nie sprowadza się jedynie do wydania orzeczenia w oparciu o oświadczenie badanego zgodnie z art. 78 u.k.p. Lekarz obowiązany jest do przeprowadzenia szeregu czynności weryfikujących złożone oświadczenie oraz stan zdrowia badanego. Fakt, że do dnia przeprowadzenia badania badany nie był konsultowany ze specjalistami, a tym samym nie stwierdzono u niego żadnego schorzenia nie świadczy o tym, aby nieświadomie na nie nie cierpiał. Tymczasem praktyka pokazuje, że badania lekarskie przy wydawaniu prawa jazdy, traktowane są zarówno przez lekarzy, jak i kandydatów na kierowców jako nadmierny formalizm procesu uzyskania prawa jazdy¹⁶. Często wręcz prześmiewczo prezentuje się je jako kilkuminutową rozmowę sfinalizowaną odebraniem przez badanego orzeczenia w zamian za obowiązkową opłatę¹⁷. Uznać zatem należy, że istnieje rażąca niewspółmierność

¹⁵ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 17 marca 2015 r., II SA/OI 28/15, LEX nr 1805423.

¹⁶ K. Wrzecionko, *Nowe badania lekarskie dla kierowców? Nie ma zmiłuj – w tym przypadku stracisz prawo jazdy?*, <https://wrc.net.pl/kw-nowe-badania-lekarskie-dla-kierowcow-nie-ma-zmiluj-w-tym-przypadku-stracisz-prawo-jazdy/> [dostęp: 30.07.2023].

¹⁷ M. Zieliński, *200 zł za kilka minut badania to absurd. Każdy wyrabiający prawo jazdy musi je odbyć*, <https://autokult.pl/200-zl-za-kilka-minut-badania-to-absurd-przez-ktory-musi-i-bedzie-musial-przejsc-kazdy-kierowca,6809195817937025a> [dostęp: 30.07.2023].

pomiędzy rzeczywistym znaczeniem badań lekarskich przy wydaniu prawa jazdy a takowym postrzeganym w opinii publicznej. Powyższe skłania do refleksji nad potrzebą eliminacji wskazanych dysproporcji.

Podsumowanie

Skuteczność oddziaływania ustawodawcy na szacunek dla prawa i świadomość jego znaczenia uwarunkowana jest wieloma czynnikami i nie sposób jednoznacznie wskazać, jaki sposób jest najefektywniejszy¹⁸. W omawianej kwestii pomiędzy społecznym poważaniem obowiązku badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy, a ich realnym znaczeniem dla bezpieczeństwa istnieje znaczna rozbieżność. Powszechne przeświadczenie o jedynie formalnej roli badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy jest widoczna nie tylko wśród kandydatów na kierowców, lecz również wśród samych lekarzy je przeprowadzających¹⁹. Dostrzec tu można sytuację, w której norma prawna, co prawda jest formalnie stosowana, jednakże wypaczone zostało jej podłoże aksjologiczne. Choć przepisy te obowiązują formalnie to są prawem martwym²⁰. Przeprowadzane badania mają charakter iluzoryczny. Na stronach internetowych podmiotów wykonujących takie badania przeczytać można, że trwają one co do zasady nie więcej niż 15 minut²¹. Rola lekarza, pomimo posiadanych uprawnień i obowiązków, ogranicza się do sprawdzenia zupełności i ewentualnej weryfikacji oświadczenia składanego przez badanego zgodnie z art. 78 u.k.p. Społeczne oczekiwania wynikające z istotności posiadania prawa jazdy, a także, jak się wydaje, z odpłatności badań, niejako wymuszają na badających istniejący stan. Oświadczenie wskazane w art. 78 u.k.p. zwalnia lekarza przeprowadzającego badanie nie tylko od skutków prawnych w przypadku spowodowania wypadku przez kierującego, ale również *de facto* czyni § 4 Rozporządzenia zbędną regulacją. Skoro badany składa pod rygorem odpowiedzialności

¹⁸ Szerzej: M. Stefaniuk, *Skuteczność prawa i jej granice*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2011, nr 16, s. 55-72; J. Kunysz, *Skuteczność prawa: (zagadnienia wybrane)*, „Administracja: Teoria, Dydaktyka, Praktyka” 2014, 2(35), s. 67-93.

¹⁹ K. Wrzecionko, op. cit.

²⁰ E. Ehrlich, *Żywe prawo ludów Bukowiny*, https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/368030/PDF/NDIG-CZAS017172_1912_005.pdf [dostęp: 30.07.2023].

²¹ <https://badanianaprawojazdy.pl/> [dostęp: 30.07.2023].

karnej oświadczenie zgodnie z art. 78 u.k.p. to przepis statuujący, że lekarz „dokonuje oceny stanu zdrowia osoby badanej” nie odpowiada rzeczywistości. Lekarz bowiem nie dokonuje oceny stanu zdrowia, a jedynie, co najwyżej weryfikuje prawdziwość oświadczenia. Szczegółowość oświadczenia (zał. 1 do Rozporządzenia) ogranicza rolę badań lekarskich w tym zakresie. Oświadczenie badanego *de facto* zwalnia lekarza od obowiązku przeprowadzenia badań w zakresie objętym oświadczeniem. Za powyższym przemawia wskazywany czas przeprowadzania badania, jak również pojawiające się oferty badań on-line (za pośrednictwem środków komunikacji na odległość)²². Wątpliwe jest bowiem, aby w czasie do 15 minut zbadać rzetelnie narządy ruchu, wzroku, słuchu, układ ruchu, układ sercowo-naczyniowy i układu oddechowy, układ nerwowy, obturacyjny bezdech podczas snu; czynność nerek, cukrzycę, stan psychiczny lub występowania stanów uzależnienia, nie mówiąc już o braku fizycznego kontaktu z badanym. Powyższe potwierdza niedoskonałość regulacji w danym zakresie. Trudno bowiem kilkuminutową weryfikację oświadczenia uznać za badanie. Stanowi to przykład tego, jak nierzetelne przygotowane przepisy prawa wypaczają normy z nich wynikające. Rodzi to jednak pytanie, czy wystarczająca będzie zmiana wskazanych przepisów, czy też zaistniały problem dywergencji w społecznym postrzeganiu znaczenia badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy, a ich rzeczywistym znaczeniem eliminować należałoby na drodze pozaprawnej.

Najskuteczniejszym, jak się wydaje, środkiem wprowadzania nowych wartości do dyskursu społecznego jest system edukacji w głównej mierze opierający się na pokazaniu długofalowych korzyści wynikających z przestrzegania danej normy (niekoniecznie na drodze prawnej)²³. Efektywność zmian światopoglądów w społeczeństwie dokonywanych na drodze pozytywnego lub negatywnego motywowania w znacznej mierze oparta będzie na rachunku ekonomicznym jego członków, w takim rozumieniu, że nowa (zmodyfikowana) norma będzie przestrzegana, bo będzie to opłacalne (nagroda lub brak kary). W takim stanie żadna społeczność

²² M. Świetlińska, *Badanie lekarskie na prawo jazdy online. Jak zrobić?*, <https://www.dziennik-prawny.pl/pl/a/badanie-lekarskie-na-prawo-jazdy-online-jak-zrobic> [dostęp: 30.07.2023].

²³ M. Najman, *Criminal Law Response to Shamanism-Is Combating Immaterial Culture a Means to Civilisation Progress on the Example of Penal Code Regulations of the Central African Republic and the Democratic Republic of Congo?*, “Religions” 2023, nr 14(1), <https://doi.org/10.3390/rel14010023> [dostęp: 30.07.2023].

nie będzie w stanie funkcjonować efektywnie w długim okresie. Należy mieć jednak na względzie, że postępowanie człowieka zawsze oparte będzie na rachunku ekonomicznym. Różnica w przestrzeganiu normy dla nagrody lub uniknięcia kary, a przestrzeganiu jej wynikającym ze świadomości, że dzięki temu możliwy jest rozwój nie tylko jednostki, ale również szerszego grona członków wspólnej społeczności jest widoczna, a jak się wydaje, dążyć należy do tego drugiego. Bacząc na powyższe, opowiedzieć należy się raczej (abstrahując od konieczności zmian wskazanych przepisów) za podjęciem działań mających na celu uświadomienie, co do znaczenia badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy. Przynajmniej wskazać, że przyczyniają się one do zwiększenia bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego, a rola lekarza nie jest jedynie fasadowa. Powyższe działania winny być skierowane zarówno do przyszłych i obecnych kierowców, jak również lekarzy. Prawo winno podążać za duchem czasu i uwzględniać potrzeby społeczne ulegające zmianom na skutek postępu technologicznego. Nie może ująć jednak uwadze, że prawo stanowi gwarant prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa i ma przyczyniać się do zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa w społeczności²⁴. Presja społeczna w postaci domagania się wydawania prawa jazdy w jak najszybszy i w jak najmniej sformalizowanej procedurze nie powinna przyczyniać się do minimalizowania prawa jako narzędzia zapewniającego ład społeczny. Do tego ostatniego właśnie kieruje umniejszanie roli badań lekarskich przy wydawaniu prawa jazdy, których zakres w obecnym stanie prawnym *de facto* ograniczony jest treścią oświadczenia składanego przez badanego.

Bibliografia

1. Baker M., Kale R., Menken M., *The wall between neurology and psychiatry. Advances in neuroscience indicate it's time to tear it down*, "British Medical Journal" 2002, nr 324 (7352), s. 1468-1469.
2. Bieniek G., *Cywilnoprawna problematyka ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych na tle nowych uregulowań*, „Przeгляд Sądowy” 2004, nr 5, s. 38-64.
3. David A., Nicholson T., *Are neurological and psychiatric disorders different?*, "British Journal of Psychiatry" 2015, 207 (5), s. 373-374.

²⁴ A. Jackiewicz, *Państwo jako zagrożenie i gwarant wolności i praw jednostki*, [w:] *Jednostka a państwo na przestrzeni wieków*, red. J. Radwanowicz-Wanczewska, Białystok 2008, s. 48.

4. Ehrlich E., *Żywe prawo ludów Bukowiny*, https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/368030/PDF/NDIGCZAS017172_1912_005.pdf.
5. *Informacja o wynikach kontroli NIK. Nadawanie uprawnień do kierowania pojazdami, kIN-4101-04-00/2014, Nr ewid. 149/2015/p/14/033/KIN*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9633,vp,11884.pdf>.
6. Jackiewicz A., *Państwo jako zagrożenie i gwarant wolności i praw jednostki*, [w:] *Jednostka a państwo na przestrzeni wieków*, red. J. Radwanowicz-Wanczewska, Białystok 2008, s. 47-63.
7. Kunysz J., *Skuteczność prawa: (zagadnienia wybrane)*, „Administracja: Teoria, Dydaktyka, Praktyka” 2014, nr 2 (35), s. 67-93.
8. *Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. Rewizja dziesiąta*, t. I, Wydanie 2008, <https://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/icd10/pdf/ICD10TomI.pdf>.
9. Najman M., *Criminal Law Response to Shamanism-Is Combating Immaterial Culture a Means to Civilisation Progress on the Example of Penal Code Regulations of the Central African Republic and the Democratic Republic of Congo?*, “Religions” 2023, nr 14(1), <https://doi.org/10.3390/rel14010023>.
10. Rubaszewska H., *Ochrona danych osobowych w indywidualnej praktyce lekarskiej – na co zwracać uwagę*, „Via Medica” 2019, t. 4, 5, 6, s. 247-251.
11. Stefaniuk M., *Skuteczność prawa i jej granice*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2011, nr 16, s. 55-72.
12. Świetlińska M., *Badanie lekarskie na prawo jazdy online. Jak zrobić?*, <https://www.dziennikprawnny.pl/pl/a/badanie-lekarskie-na-prawo-jazdy-online-jak->
13. Święcicki Ł., Gorostiza D., *Przejawy zaburzeń psychicznych występujące w przebiegu chorób neurologicznych*, „Neurologia po Dyplomie” 2018, nr 5, <https://podyplomie.pl/neurologia/31148,przejawy-zaburzen-psychicznych-wystepujace-w-przebiegu-chorob-neurologicznych>.
14. Turbańska R., *Determinanty zdrowotne zdolności osób do prowadzenia pojazdów silnikowych w ruchu drogowym (rozprawa doktorska)*, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu Wydział Nauk o Zdrowiu, Poznań 2015, <https://www.wbc.poznan.pl/Content/383012/index.pdf>.
15. Wrzcionko K., *Nowe badania lekarskie dla kierowców? Nie ma zmiłuj – w tym przypadku stracisz prawo jazdy?*, <https://wrc.net.pl/kw-nowe-badania-lekarskie-dla-kierowcow-nie-ma-zmiluj-w-tym-przypadku-stracisz-prawo-jazdy>.
16. *Wystąpienie Pokontrolne NIK. P/20/030 Eliminowanie z ruchu drogowego kierujących pojazdami pod wpływem alkoholu lub środków odurzających*, https://www.nik.gov.pl/kontrolne/wyniki-kontroli-nik/pobierz,lol-p_20_030_202101271556541611759414~id3~01,typ,kj.pdf.
17. Zieliński M., *200 zł za kilka minut badania to absurd. Każdy wyrabiający prawo jazdy musi je odbyć*, <https://autokult.pl/200-zl-za-kilka-minut-badania-to-absurd-przez-ktory-musi-i-bedzie-musial-przejsc-kazdy-kierowca,6809195817937025a>.

Akty prawne

1. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 grudnia 2022 r. w sprawie badań lekarskich osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami i kierowców (Dz. U. poz. 2503).
2. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami(t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 622 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 464).
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 listopada 2019 r., (sygn. I ACa 116/19), LEX nr 2780966.
5. Wyrok Sądu Rejonowego w Toruniu z 4 czerwca 2020 r., (sygn. II K 460/19), LEX nr 3069273.
6. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 3 września 2020 r., sygn. akt III SA/Gd 271/20, LEX nr 3054561.
7. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 30 listopada 2017 r. w sprawie II SA/GI 819/17, LEX nr 2418529.
8. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 17 marca 2015 r., II SA/OI 28/15, LEX nr 1805423.

Strony internetowe

1. <https://badanianaprawojazdy.pl/>.

**Legal aspects of the importance of medical examinations in a procedure
of obtaining a driving license by persons suffering from diseases
which symptom is loss of consciousness**

Abstract

Nowadays motorizing plays essential role in functioning of a significant part of society. It increases living comfort and money-making abilities. The legislator bearing in mind the importance of owning a vehicle allows to be a driver also for people with mental disorders. The aim of the article is to draw attention to the discrepancy between the importance of medical examinations, with particular reference to driver candidates with diseases which symptom is loss of consciousness, and the public perception of importance of these examination. The article presents the procedure of obtaining a driving license, with particular emphasis on the role of medical examination in this procedure. The whole is crowned with *de lege ferenda* postulates, indicating possible measures that could contribute to improving the existing legal standing.

Keywords: driving license, medical examination, mental disorders